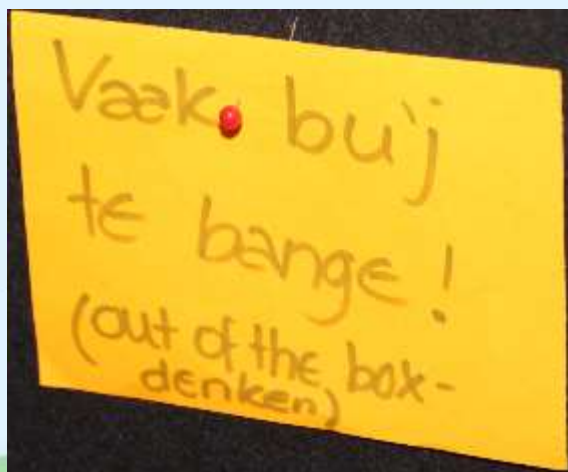

FIT voor de toekomst

Otto Willemsen

Workshop integrale duurzaamheid

9 maart 2017

duurzame organisatie

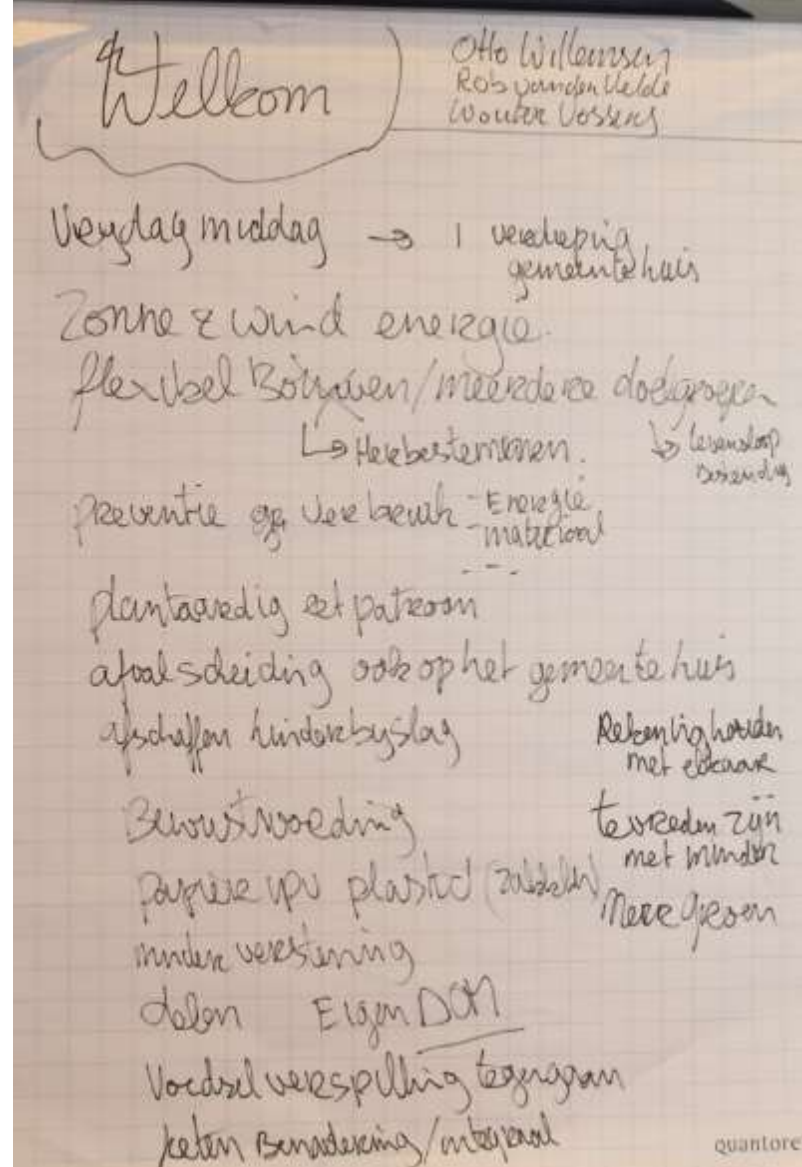
gemeente
Oost Gelre

Duurzame (voor)beelden

- Vrijdagmiddag → 1 verdieping gemeentehuis gebruiken
- Zonne & wind energie
- Flexibel bouwen/herbestemmen/meerdere doelgroepen levensloop bestendig
- Preventie verbruik van energie en materialen
- Plantaardig eetpatroon
- Afvalscheiding ook op het gemeentehuis
- Afschaffen kinderbijslag
- Bewustwording
- Papier ipv plastic (zakken)
- Minder verstening
- Delen eigenDOM
- Voedsel verspilling tegengaan
- Ketenbenadering/integraal
- Rekening houden met elkaar
- Tevreden zijn met minder
- Meer groen

Case Marga Klompé 1

- Marga Klompé wil overleg met de gemeente over nieuwbouw. Het idee is slopen en opnieuw bouwen op de huidige locatie. Marga Klompé heeft al een concreet bouwplan waarbij goede zorg centraal staat. Duurzaamheid speelt (nog) geen specifieke rol.
 - Wat is nodig, welke aspecten spelen, wie moet betrokken zijn en hoe vullen we dat in de praktijk in?
 - Wat is de rol van de gemeente en hoe pakken we die op? Hoe past duurzaamheid

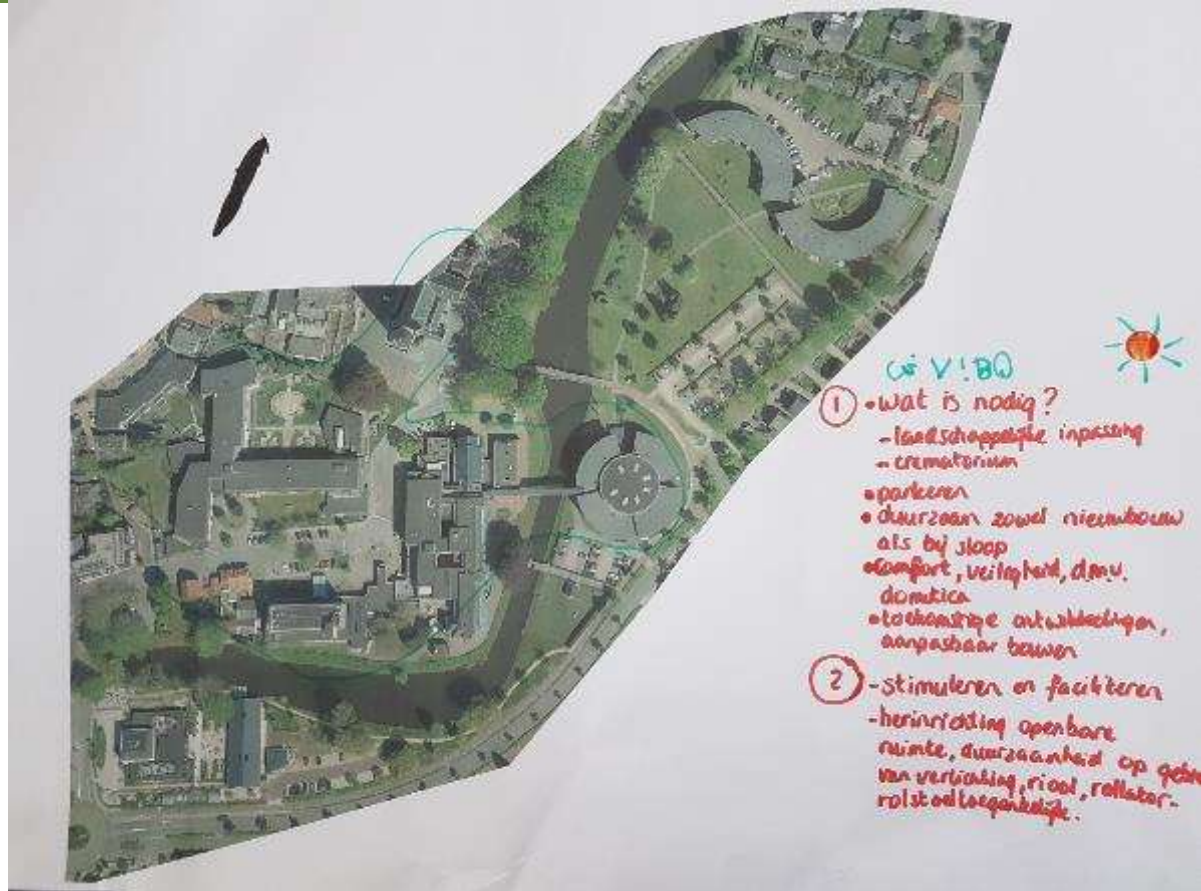

1. Wat is nodig?

- Landschappelijke inpassing
- Crematorium
- Parkeren
- Duurzaam zowel nieuwbouw als bij sloop
- Comfort, veiligheid d.m.v. domotica
- Toekomstige ontwikkelingen aanpasbaar bouwen

2. Stimuleren en faciliteren

- Herinrichting openbare ruimte, duurzaamheid op gebied van verlichting, riool, rollator/rolstoeltoegankelijk

Case Marga Klompé 2

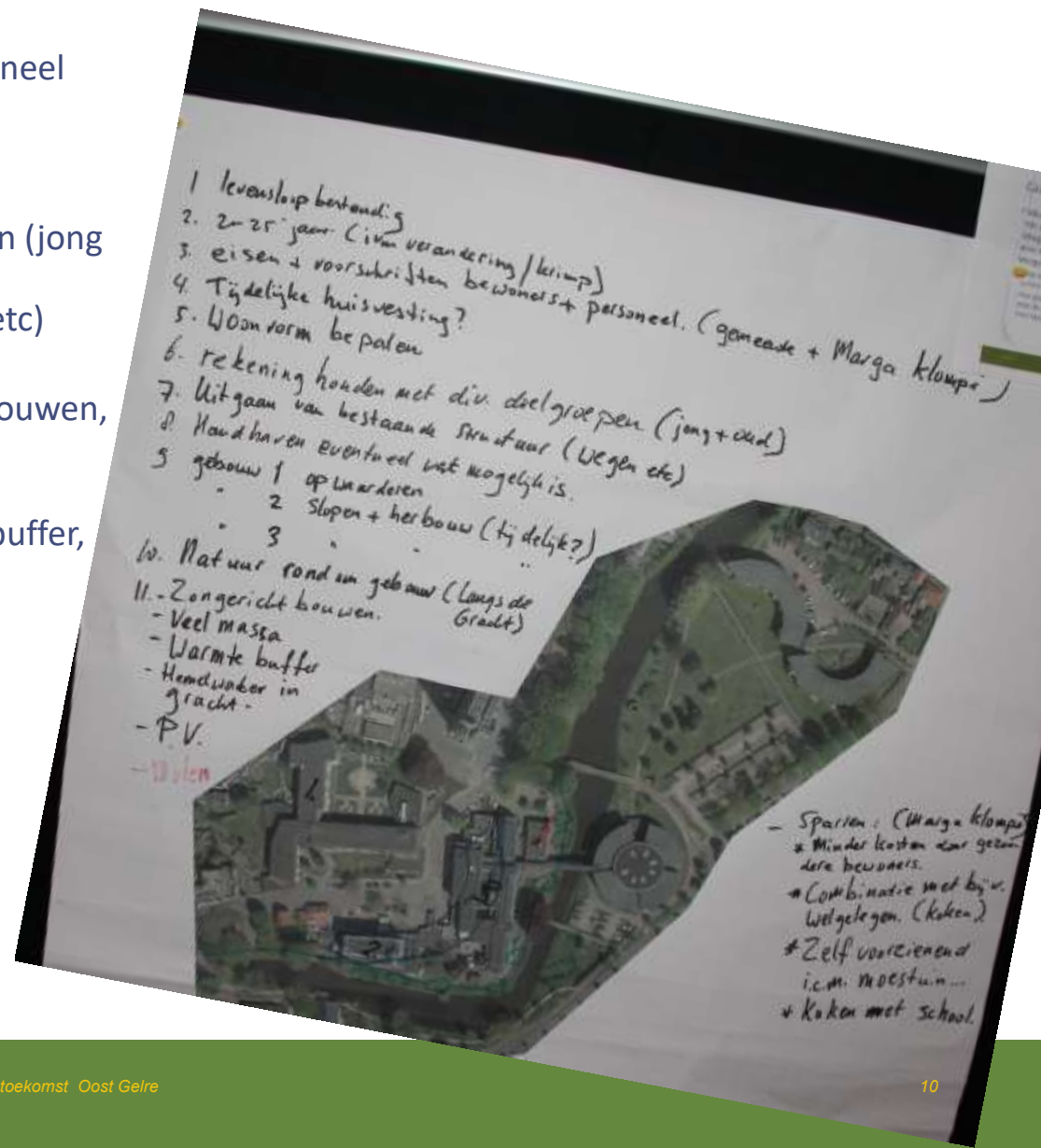
- Marga Klompé wil overleg met de gemeente over nieuwbouw. Het idee is slopen en opnieuw bouwen op de huidige locatie. Marga Klompé heeft nog geen plan, maar vraagt de gemeente mee te denken, ook vanuit duurzaamheid, zonder de cliënt van Marga Klompé uit het oog te verliezen.
 - Wat is nodig, welke aspecten spelen, wie moet betrokken zijn en hoe vullen we dat in de praktijk in.
 - Hoe gaan we te werk met een 100% duurzame bril op. Wat kunnen we met de plek, welke aspecten van duurzaamheid spelen, hoe sparren we met Marga Klompé en wat is het duurzaamheidsideaal?

1. Levensloop bestendig
2. 20-25 jaar (ivm verandering/krimp)
3. Eisen en voorschriften bewoners en personeel (gemeente + Marga Klompé)
4. Tijdelijke huisvesting?
5. Woonvorm bepalen
6. Rekening houden met diverse doelgroepen (jong en oud)
7. Uitgaan van bestaande structuur (wegen etc)
8. Handhaven eventueel wat mogelijk is
9. Gebouw 1 opwaarderen, 2 slopen en herbouwen, 3
10. Natuur rondom gebouw (langs de gracht)
11. Zongericht bouwen (veel massa, warmte buffer, hemelwater in de gracht PV en molen.

Sparren (Marga Klompé)

- Minder kosten door gezondere bewoners
- Combinatie met welgelegen (koken)
- Zelfvoorzienend icm moestuin
- Koken met school

Wat is nodig

- Visie op de zorg → vlekkenplan
- Visie gemeenten: overleg met belangengroeperingen → geschikte locatie

Welke aspecten spelen

- Historie, groen, milieu, water, parkeren, verkeer/bouwen → afstemming
- Zorg eisen en wensen

Wie betrokken

- Inhuur vlekkenplan
- Marga Klompé
- Gemeente
- Waterschap (bij aanpassing gracht)
- Omwonenden
- Bewoners / cliënten als belanghebbenden

Hoe te werk: aspecten van duurzaamheid

- Beleid maken voor duurzaamheid bijv. materiaal gebruik/hergebruik
- Hergebruik energieoverschot bijv. zonne energie, hemelwater opvangen en bodem energie
- Voedsel → zelfvoorzienend (moestuin, vissen, hergebruik)

Wat is nodig:

- Visie op de zorg --> vlekkenplan
- visie gemeente: overleg met belangengroeperingen
→ geschikte locatie?

Welke aspecten spelen:

- historie, groen, milieu, water, parkeren, ^{verkeer} bouwen → afstemming
- zorg eisen & wensen

Wie betrokken:

- inhuur: vlekkenplan
- Marga klompé
- gemeente
- Waterschap (bij aanpassing gracht)
- omwonenden
- bewoners/cliënten } belanghebbenden

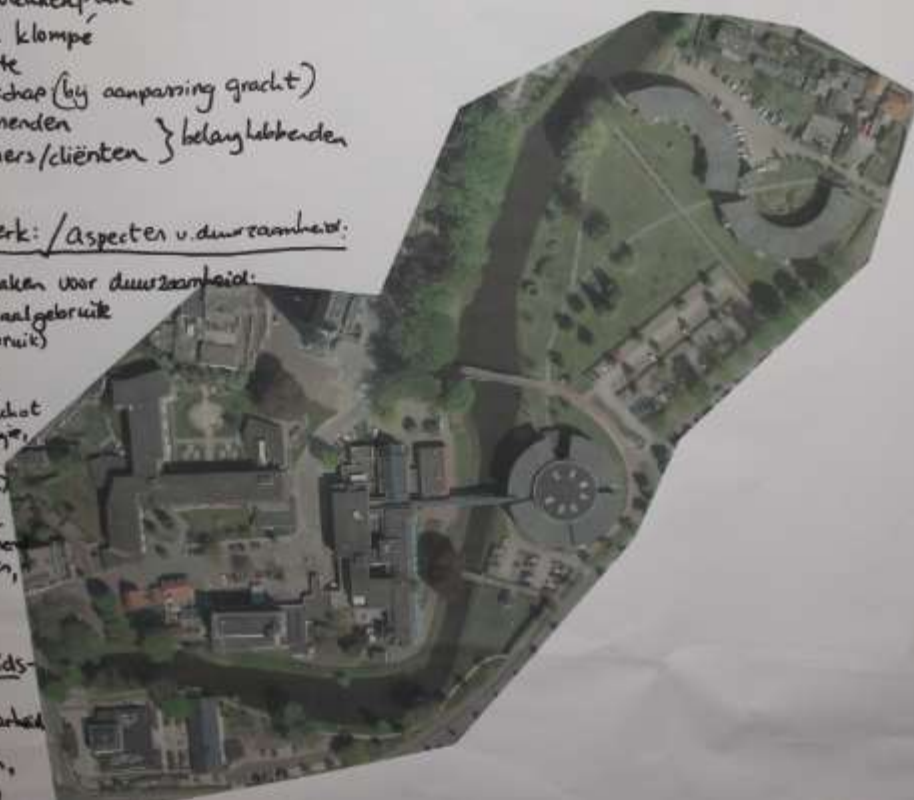
Hoe te werk: aspecten v. duurzaamheid:

- beleid maken voor duurzaamheid:
bv. materiaalgebruik (hergebruik)

- hergebruik energie-overschot (bv. zonne-energie, hu opvangen, bodemenergie)
- Voedsel → zelfvoorzienend (moestuin, vissen, hergebruik)

Duurzaamheids-ideaal:

- zelfvoorzienbaarheid (energie, eten, * Samen doen)

Case Bestaande woonwijk gaat op de schop jaren 60

1

- De woningbouw corporatie stoot de woonwijk af en komt naar de gemeente. Het betreft een straat in Lichtenvoorde. De corporatie wil de wijk verkopen, maar de gemeente moet aan de slag met de weg en de riolering, de woningen zijn gedateerd en voldoen niet meer aan de wooneisen van nu. De sociale cohesie is laag, en er zijn een paar rotte plekken in de straat met overlast van hangroepjongeren en verrommeling. De Woonplaats wil van haar bezit af en vraagt de gemeente om een snelle opknappbeurt van de straat en het aanleggen van wat groenstroken zodat de verkoopbaarheid mogelijk beter wordt.
 - Wat is de rol, waar zit duurzaamheid, hoe pakken we dit aan, wie is betrokken en in welke rol en wat is het advies en devies?

Duurzaamheid

- Kijken naar minder verharding
- Zonnepanelen over gehele wijk om hogere opbrengst
- Batterij en accu
- Isolatie
- Hergebruik en opwaarderen materialen
- Water infiltreren/bovengronds afvoeren
- LED OV
- Woonvoorraad verdunnen → weghalen en vergroenen
- Enkele weg van maken
- Dorpstuin
- Waterpartij
- Collectief greenleaf elektrische auto's

Waarom wil de woonplaats er vanaf + wat is het de corporatie waard?

- Woningen te groot/te klein?
- Levensloopbestendig?
- Opdelen/samenvoegen?
- Kangeroe woningen?

Wie is betrokken:

- Bewoners
- Corporatie
- Gemeente
- Energiemaatschappij
- Bank → financiering
- Zorgen voor behoud van geld nodig voor investering. Boekwaarde van oude investeringen van koop
- Waterschap
- Bedrijven en hergebruik materialen
- schoolbestuur

- Wijk voor de toekomst
- Thermoverwarming (warm rioolwater gebruiken) Sedumdaken
- Meanderen straat + groen + P wonerven speelelementen
- Verdunning huizen flexibeler inrichten
- Zonnepanelen op zuid
- Waterafvoer regelen met hoogteverschil boombankje 116 woningen
- Woningbouwcorporatie, gemeente en bewoners hebben een rol. Burgerparticipatie

Case Bestaande woonwijk gaat op de schop jaren 60

2

- De woningbouw corporatie stoot de woonwijk af en komt naar de gemeente. Het betreft een straat in Lichtenvoorde. De corporatie wil de wijk verkopen, maar de gemeente moet aan de slag met de weg en de riolering, de woningen zijn gedateerd en voldoen niet meer aan de wooneisen van nu. De sociale cohesie is laag, en er zijn een paar rotte plekken in de straat met overlast van hangroepjongeren en verrommeling. Het belang van de gemeente is een aantrekkelijke straat, klimaatbestendig en adaptief en woningen met 0- op de meter. De Woonplaats wil een duurzame wijk realiseren en vraagt de gemeente samen een plan te maken en samen een top aantrekkelijke duurzame wijk te realiseren.
 - Wat is de rol, waar zit duurzaamheid, hoe pakken we dit aan, wie is betrokken en in welke rol en wat is het advies en devies?

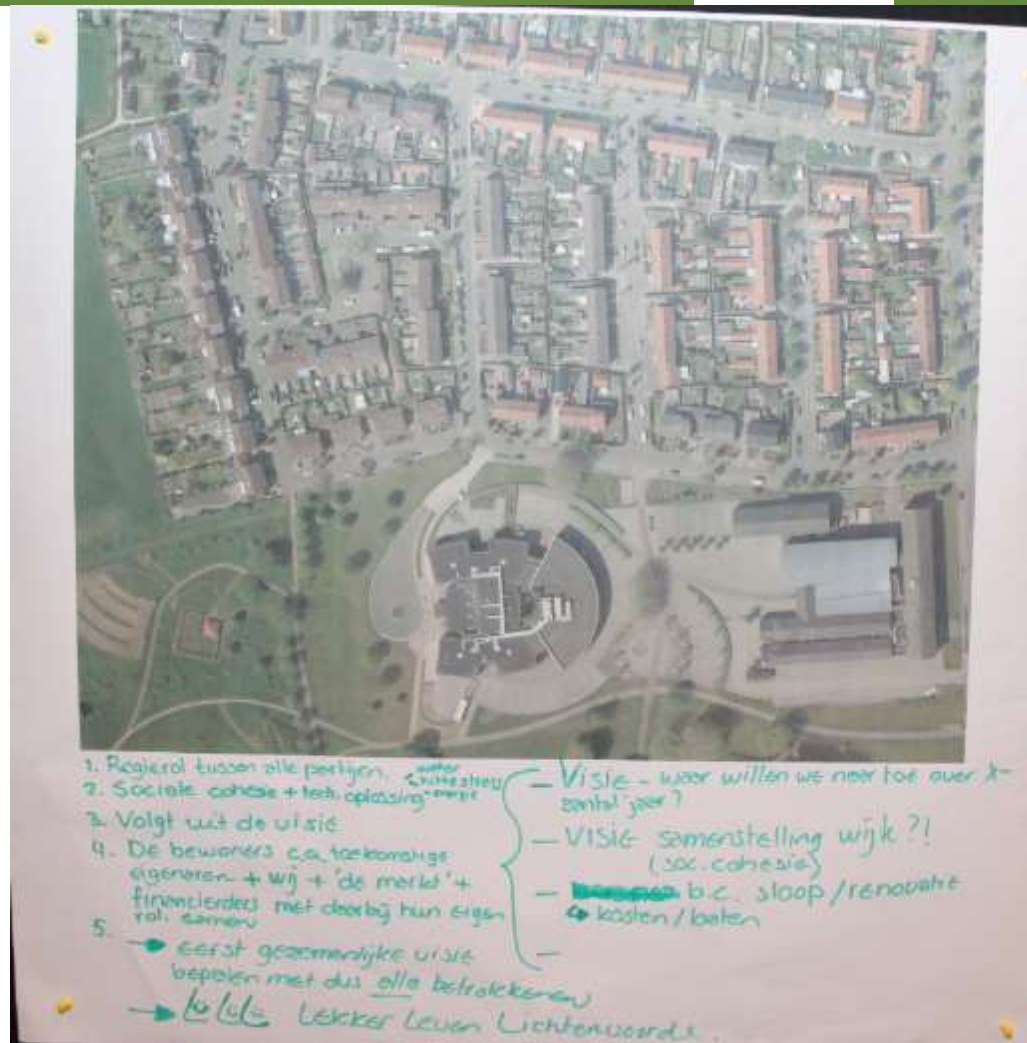
- Sociale Cohesie
- Ontmoeten
- Groen
- Her oriëntatie en lucht in de wijk
- Parkeren
- Team belanghebbenden samenstellen

1. Regierol tussen alle partijen. Water/hittestress/energie
2. Sociale cohesie + technische oplossingen
3. Volgt uit de visie
4. De bewoners cq toekomstige eigenaren + wij + de markt + financieerders met daarbij hun eigen rol samen
5. Eerst gezamenlijke visie bepalen met dus alle betrokkenen

Lekker Leven Lichtenvoorde

- Visie waar willen we naar toe over x aantal jaar?
- Visie samenstelling wijk?! Soc. Cohesie.
- B.C. kosten baten: Sloop / renovatie

Case bedrijventerrein 1

- Er komt een bedrijf op de gemeente af dat grond wil kopen op de Laarberg. Het logistieke bedrijf wil een opslagloods van 5 hectare realiseren met 500 medewerkers. Een mooie opsteker voor de economie van onze gemeente!
 - Wat komt er op de gemeente af, waar zit duurzaamheid, welke vragen worden gesteld, wat zijn de consequenties en effecten op de omgeving, qua mensen, verkeer, leefbaarheid, enz? wat betekent dit voor wonen, werken, recreëren?

- Regelgeving vs verleiding
- Suggestie: energieneutraal bouwen
- Postcoderoos project (zonnepanelen)
- **Beleid om duurzaam te belonen**
- Via contract/grondprijs fonds
- Andere hoogtechnische bedrijven uit de omgeving betrekken/bij elkaar brengen in de plan vorming
- **Multifunctioneel in brede zin: maatschappij, recreatie vb klimmuur**
- Mtb route, wandel route, honden uitlaat
- Coöperatie met aangrenzende gemeenten voor het inrichten van bedrijvenpark
- Centrale horeca **ook als ontmoetingsplek, groen en water(retentie)**
- Geen fastfood
- Opslag loods verbruik weinig energie. Zonnepanelen op dak voor woningen dichtbij.
- Duurzaamheid belonen, verleiding tot verkoop prijzen
- Anders verharden door o.a. grasklinker, 5 ha sedum dak en verleggen watergang
- Gebouw van duurzaam/hergebruikt materiaal dat lokaal verkregen wordt
- Vrijkomende grond lokaal gebruiken.
- **Integraal behandelen binnen de gemeente**
- **Algemeen bewustzijn op alle niveaus (ook gemeente raad)**
- Verhuizen medewerkers stimuleren dmv bijvoorbeeld verhuispremie (woningen in de buurt aanbieden).

- Gratis advies bij aankoop
- Lokaal personeel
- Dak vol zonnepanelen
- Zonnepanelen particulieren combineren
- Bedrijfsauto's elektrisch
- Waterberging-hemelwater
- Betere geluidsisolatie
- Groene wanden
- Binnen laden en lossen
- Groen inpassen
- Duurzaamheidsvisie
- Bedrijven ondersteunen
- Grondprijs aanpassen als er een dz visie is

Case bedrijventerrein 2

- Case Lindebrook als duurzaam centrum van de Achterhoek. Hoe ben je aantrekkelijk voor bedrijven, jonge startups en creativiteit, hoe zorgt duurzaamheid voor aantrekkelijkheid en wat hoort daar allemaal bij en wat kan dat voor een duurzame gevolgen/betekenis hebben?
 - Wat is de duurzame droom? Hoe kan de gemeente hier een pro actieve rol spelen, wat doen we wel, wat doen we niet? Hoe jagen we duurzaamheid aan, stimuleren we duurzaamheid en wat faciliteren we?

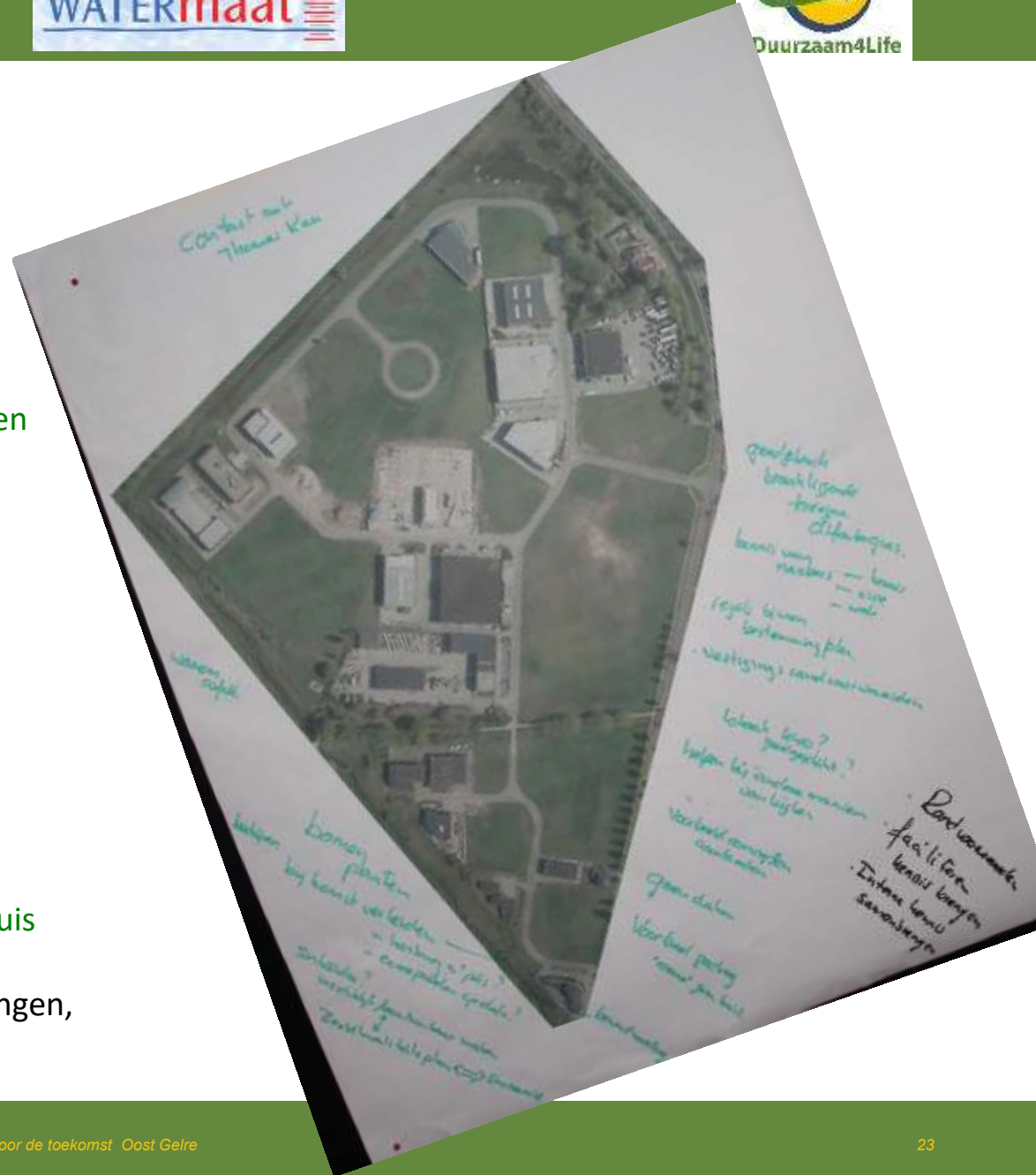

1. Sturingsinstrumenten

- Grondprijsdifferentiatie
- Voorwaarden bij gronduitgifte
 - Energieneutraal
 - Inzet MBA bij bouw
 - Studenten
 - Hergebruik materiaal C2C
 - Aansturen op collectieve voorzieningen
 - Duurzame materialen
- Centrale energievoorzieningen
- Bereikbaarheid
- Duurzame uitstraling, beleefbaar park

- Contact met Thomas Rau
- Waarom asfalt?
- Bomen planten
- Bedrijven bij komst verleiden.
 - Korting m2 prijs?
 - Zonnepanelen op dak?
- Subsidie? Inzichtelijk / aantoonbaar maken
- Beeldkwaliteits plan ↔ economie
- Grondgebruik braakliggende terreinen.
Olifanten gras?
- Kennis van Naobers Kennis/visie/werk
- Regels binnen bestemmingsplan
- Vestigingsrandvoorwaarden
- Lokaal KWO grond geschikt?
- Helpen bij andere manier vna kijken
- Voorbeeld concepten aanbieden
- Groen daken
- Voorbeeld gedrag in nieuwe gemeente huis
- Randvoorwaarden faciliteren, kennis brengen,
interne kennis samenbrengen.

Principes voor Oost Gelre

- Bewustwording/bewustwording inwoners door gemeentelijke outreach
- Trias energetica
20/30/50/verspilling tegen gaan/duurzame bronnen zoals zonneboiler, beperken energie bij nieuwbouw, verordening/ ambitie energieneutraal 2030
- Floriade 2032 naar Oost Gelre C2COG/C2C/ Afval bestaat niet/ Afvalloos
- Geef lange termijn de voorkeur./ Ontwikkelen met een plan voor de toekomst.
- Naoberschap, samenwerken, delen/Werk Samen voor meerwaarde (holistische) Naoberschap (soc. Duurzaamheid/Participatie (hoe dan ook))
- Het moet wat opleveren, voor je zelf en voor de samenleving
- Wees flexibel.

- Gemeentelijke gebouwen effectiever benutten
- De baten van groen meenemen in exploitatie van projecten
- Wethouder duurzaamheid
- Geen nieuwe ruimteclaims
- Duurzaam doet er toe
- Niet kletsen, meer DOEN!
- Vaak buij te bange! (out of the box denken)

Principes voor Oost Gelre

- Vervuiler betaald
- Mooiste en groenste dorp/stad
- Duurzaam = nieuwe standaard
- Duurzaamheid verankeren in beleid. / beleid/visie
- Goede voorbeeld geven als totale organisatie
- Uitvoeringprogramma
- Leiderschap/voorbeeldfunctie
- Geen onnodig 2^e scherm op het werk
- Bij planvorming advies duurzaamheid
- Thuiswerken en helpt van gebouw gebruiken
- Inzet op levensloopbestendige woningen
- Gemeentehuis = weekends een keet. Multifunctioneel
- Toilet water is geen drinkwater
- Trias energetica
- Gebouw energie neutraal
- Afvalscheiding
- Gescheiden afval inzameling

Inbedden principes in de organisatie/Samenwerken

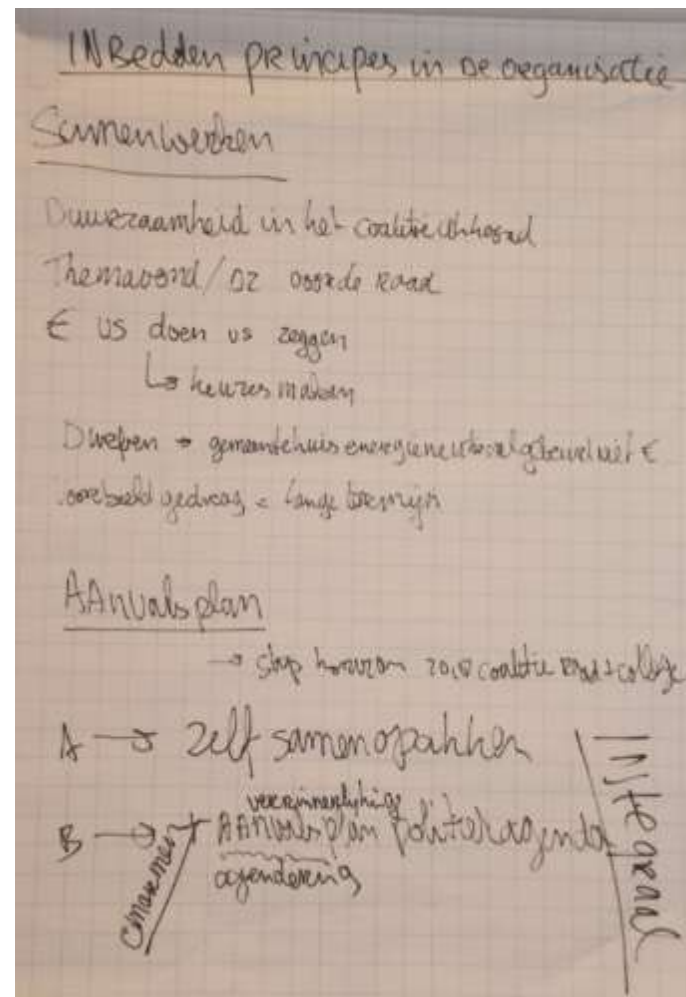
- Duurzaamheid in het coalitie akkoord
- Thema avond Duurzaam voor de raad
- € vs doen vs zeggen en keuzes maken
- Durven → gemeentehuis energieneutraal maken gebeurt niet. Voorbeeldgedrag is lange termijn.

Aanvalsplan

→ Stip op horizon 2018 coalitie raad en college

A → zelf samen oppakken

B → omarmen duurzaamheid:
aanvalsplan op de politieke agenda,
verinnerlijking/agendering/integrale
duurzaamheid

Wat kunnen we er mee? wat is nodig? 1/2

€ in uitvoeringsprogramma gemeente gebouwen

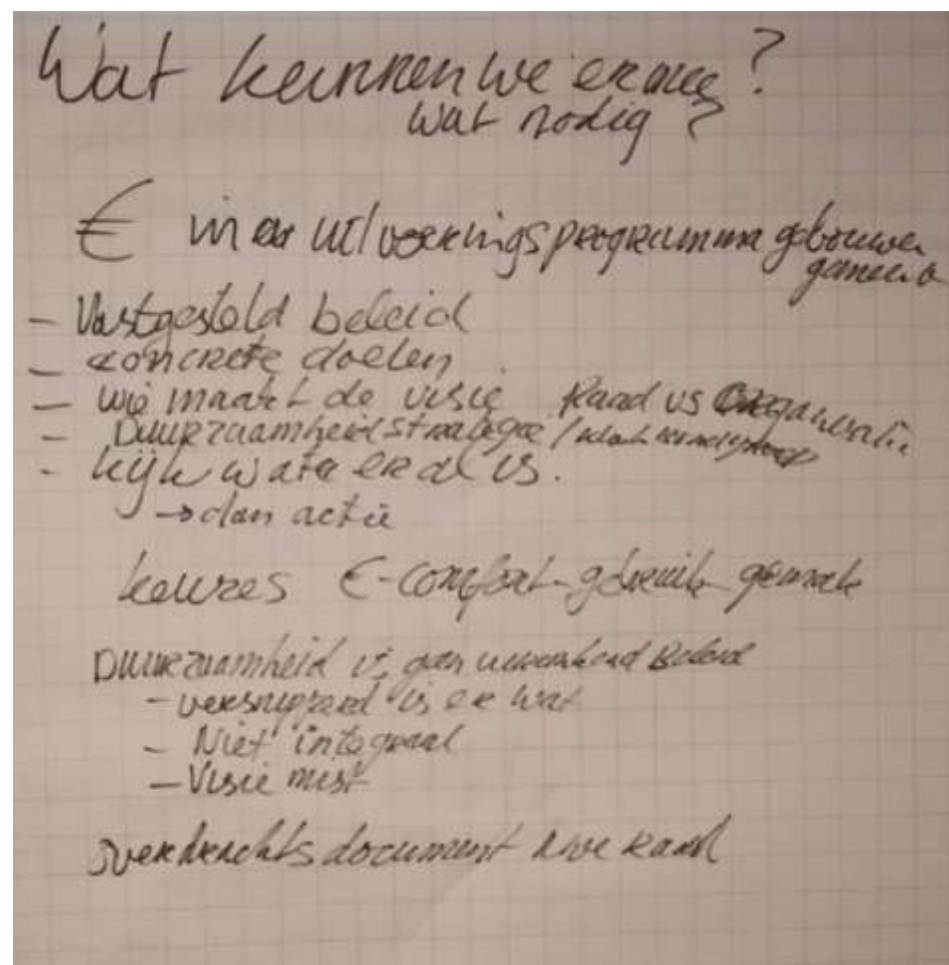
- Vastgesteld beleid
- Concrete doelen
- Wie maakt de visie? Raad vs organisatie
- Duurzaamheidsstrategie/ klankbordgroep
- Kijk wat er al is → dan actie

Keuzes € - comfort-gebruik-gemak

Duurzaamheid is geen verankerd beleid.

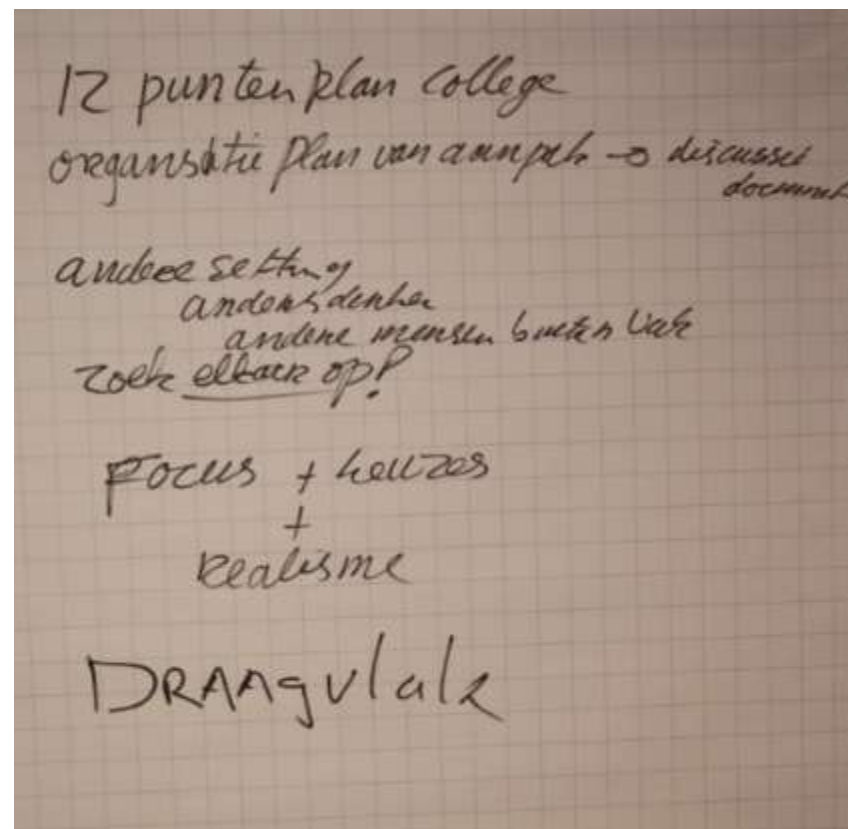
- Versnipperd is er wat
- Niet integraal
- Visie mist

Overdrachtsdocument nieuwe raad

Wat kunnen we er mee? wat is nodig? 2/2

- 12 punten plan college
- Organisatie: plan van aanpak als discussie document
- Andere setting, anders denken en andere mensen buiten het vak
- Zoek elkaar op!
- Focus + keuzes + realisme
- DRAAGVLAK

DUURZAAMHEIDSDAG afdeling Omgeving donderdag 9 maart 2017

Gespreksleider Rob van der Velde van Watermaat

1. Groenstroken herinrichten

Situatie: Oost Gelre heeft best veel kleine en grote groenstroken

Stelling: Alle groenstroken zijn goud waard, laten liggen en nooit verkopen of verharden. Plant een boom en maak een wadi voor infiltratie van hemelwater

Eens	Oneens
Groep ochtend	Groep ochtend
- Waarde, versnippering niet goed	- Maatwerk
- Bij koop moet de gemeente invloed hebben op wat er met de groenstrook gebeurt	- Kwaliteit – kwantiteit, slechte groenstroken vervangen voor nieuwe groenstroken
- Elke boom geeft zuurstof en heeft zijn nut en doel	
- Het doel van bomen niet onderschatten	
- Een groene leefomgeving is belangrijk. Dit moeten we waarderen	
- Geborgenheid	
- Oost Gelre heeft veel groenbezit, dit geeft een gezamenlijke beleving. Hier moeten we zuinig op zijn en koesteren	
Groep middag	Groep middag
- Praktijk is weerbarstiger	- Nooit? Zijn er geen ontwikkelingen meer mogelijk dan?
- Groenstroken versterken buurtgroen	- Niet overal nodig. De strook kan ook naar burger
- Uitstraling woonomgeving behouden	- Stukjes snippergroen mogen best ingericht worden voor iets anders

2. Hoge bomen tegenover zonnepanelen

Situatie: Ook Oost Gelre krijgt te maken met een warmer klimaat

Stelling: Bomen geven verkoeling, vangen het licht af voor de zonnepanelen. Regelen op welke plekken hoge bomen mogen komen en op welke zonnepanelen

Eens	Oneens
Groep ochtend	Groep ochtend
- Geen bomen omzagen voor zonnepanelen, dit is ook beleid van de gemeente	- Wat doen we met de bomen die er al staan?
- En bomen en zonnepanelen moet kunnen. Zonne-energie ergens vandaan halen, bv. zonne-energiepark	- Wordt het onmogelijk om zonne-energie op te wekken? Het loopt wel los.
- Wanneer er nog geen bomen staan, kies dan voor lage bomen. Wie regelt dit?	- Gun bomen hun plek in de stad. In buitengebied zonnepanelenveld.
- <u>Onsierlijk</u> in de wijk	- Veel te veel invloed op natuur, minder regelgeving
Groep middag	Groep middag
- Verzoeken van burgers om bomen te kappen i.v.m. zonnepanelen heeft geleid tot het beleid opstellen hiervoor. Bomen zijn voor het gemeenschappelijk belang. Ook het maatschappelijk belang wordt bekeken. Verzoeken worden daarop afgewogen.	- Hoe gaat dit bij particulieren dan? Lichtdelving?
<u>2. Hoge bomen tegenover zonnepanelen</u>	
Eens	Oneens
- Collectief zonnepanelenbedrijventerrein. Voorkom het verdwijnen van bomen in de wijk.	
- Maatwerk bij bomen, bestaand en nieuw	

3. Kleinschalig hemelwater afkoppelen

Situatie: 10 maart 2016, kolk afgekoppeld.

Stelling: Doe het sober, anders wordt het veel te duur!

Eens	Oneens
Groep ochtend	Groep ochtend
- Door wadi geen water op het fietspad	- Regen op fietspad moet geen gevaar opleveren voor fietsers (gladheid)
- Wel zorgen voor goed onderhoud	- Iets niet doen omdat het te duur is, is géén argument!
- Lange termijn bekijken	- Voorbeeldfunctie: hoe ga je om met hemelwater, dat is dus een wadi
- Kijk naar de mogelijkheden in de natuur – water in de berm, kijk naar vroeger hoe het toen allemaal geregeld werd	
Groep middag	Groep middag
- Minder dure oplossing	- Maatwerk leveren, kijk naar locatie: • Buitengebied groenstrook • In kern: afkoppeling
- Iedereen moet hetzelfde begrip voor de situatie hebben: • Kwantitatief of kwaliteit • Duur of te duur? • Esthetische waarde ook belangrijk	- Waarom mag het niet te duur zijn?
- Kosten zijn redenen om iets niet te doen, dus sober houden	- Omgeving meekrijgen, mag er geld worden uitgegeven zonder verhoging rioolkosten
	- Bewustwording: uitleg aan bewoners welke maatregel je gebruikt

4. Particulier initiatief bevorderen

Situatie: Oost Gelre heeft veel particuliere tuinen

Stelling: Stimuleer de particulier met subsidie of door korting tot aanplant van bomen en aanleg van infiltratiesystemen

Eens	Oneens
Groep ochtend	Groep ochtend
- Vliegwieleffect, men kan positiever uit het verhaal komen	- Financiële prikkel is verkeerd, vanuit jezelf, bewustwording
- Zonnepanelen in beginsel subsidie, nu niet meer. Maar dit belet mensen niet om toch zonnepanelen aan te schaffen	- Mensen moeten zelf beseffen hoe belangrijk groen is. Dat het zorgt voor schaduw en zon. Geef i.p.v. subsidie advies.
- Geef advies en subsidie	- Men moet uit zichzelf het initiatief nemen. Een eenmalige subsidieronde heeft geen zin
- Geef korting op rioolheffing, geen subsidie	
Eens	Oneens
Groep middag	Groep middag
- Hoeveel korting geef je?	- Prikkel de bewoner om minder af te koppelen en daardoor minder rioolheffing te hoeven betalen
- Stimulans naar de burger toe	- Waar moeten de subsidies van betaald worden?
- Bewustwording na calamiteit (ernstige regenval)	- Subsidies werken alleen in beginsel, heffingskorting heeft een grotere invloed op burgers
- Teveel burgers zijn te gretig naar tegemoetkoming in kosten, men wil te snel geld zien	
- Door projecten kunnen bewoners gestimuleerd worden om af te koppelen	
- Regelgeving voor aan- of afkoppelen staan tegenwoordig in bestemmingsplannen	
- Minder verharding, betere afwatering	
- Versteende tuinen -> waterlabel G	

5. Niet zeuren over wateroverlast

Situatie: 26 augustus 2010 veel regen met overlast

Stelling: Niet zeuren, wateroverlast hoort bij het nieuwe klimaat en we dringen het een beetje terug met maatregelen

Eens	Oneens
Groep ochtend	Groep ochtend
- Periodiek	- Wie hoog en droog woont, heeft gemakkelijk praten. Alleen mensen die niks overkomt, zeuren niet
- Als gemeente kun je veel regelen, maar dit overkomt je gewoon	- Ligt aan mate van overlast
- Wat is overlast?	- Er zijn nog genoeg economische maatregelen die de gemeente kan nemen/uitvoeren, duurzaam oplossen
- Consequenties voor jezelf, pas zo nodig zelf dingen aan	- Beter realiseren waar we bouwen, "heel Holland zakt". (dus niet onder zeeniveau bouwen)
- Door wateroverlast in Limburg zijn er wel maatregelen genomen door de overheid. "Als het kalf verdrongen is, dempt men de put".	
- Wateroverlast is de consequentie van klimaatverandering. Dus zorgen voor meer preventie	
Groep middag	Groep middag
- Overheid kan niet alles oplossen, overlast/hinder heb je te accepteren	- Wat is hinder/overlast?
- Er wordt teveel geld uitgegeven ter voorkoming/aanpassing. Is dat wel maatschappelijk verantwoord?	- Bij waterschade mag je zeuren, dus bij goede redenen
	- Kosten/baten
	- Wanneer er eerder wordt ingegrepen met aanpassingen worden kosten ook voorkomen

OOST GELRE

17 x W.

Vergoeding 10% voor ontwerp!

Schaal 1:500
0 5 10 15m

* gloeie afscheiding
x kloostertuin
x Koenstr. verticaal plan

07 Maart 2017

all 4

Green
lake
Greenle
Sadus dam

Split level
driving worry

terras
ral beplanti

Vertical turn

Greenle
Pmilt turn

Vertical
turner

Let grass
yellow
blue

water begin
on turn
Speed pleh
water

Social worry

